

Gyárfás Gábor

Logótervek

Előző számunkban a mostani kérdező válaszolt, és olvasva sorait egyértelmű a családott hangvétel, ami ezt a generációt általában is jellemzi. Itt pedig a legjobb példa arra, hogy igenis vannak még lehetőségek, kellő odafigyeléssel és biztos szakmai tudással szinten lehet maradni...

„Egy kiállítás anyagául választottam az embléma-tervezést és a kiállítások terv- és makett-töredékeit. Az előzőt az „örökkévalóságnak” készítettük, míg az utóbbit a gyors megsemmisülés tudatában.

Bármennyi szervezési-tervezési gyötrelmen és anyagkeresésen, éjszakázáson át készültünk el, pár nap után szétszedték, megsemmisült és maradt egy-egy fotó, tervrészlet vagy makett. Az évtizedek alatt elvégzett munkákhoz képest valóban csak töredékek.”

Vágjunk mindjárt a közepébe. Nemrégiben nyílt logó-embléma kiállításod – az egyértelmű szakmai sikeren túl – felhívja a figyelmet a tervező szellemi munkájára. Hogyan érzed ma ezt a kérdést, van még időnk a gondolkodásra?

Köszönöm, hogy a „JelBeszéd” névre keresztelt kiállításomat egyértelmű szakmai sikerként emlí-

ted, magam nem gondolkoztam el ezen. Meglepett a feldolgozandó anyag mennyisége. Amikor a kiállításához összeállított kis könyvecske anyagát válogattam, azonnal megtelt a hatvan oldal. Azóta azokat veszem számba, melyek kimaradtak, melyekről egyszerűen megfeledeztem. Így a várható budapesti ismétlésen nem ugyanaz az anyag lesz látható.

Az említett könyv előszavában, Nemes Juli visszaemlékezéseire és helyzetelemzésére válaszolva, füstölögve írom, hogy „tervezz emblémát holnapra!” – ebben a mára jellemző megbízói magatartásban benne van a munkáddal szembeni igény és a várható eredmény is.

Az embléma fontos, és több türelmet igényel! Gondolkozást, kutatást, vázlatok, formai fogáskeresések tucatját, amelyekből kiválasztod azokat, melyek továbbgondolásra, kiérlelésre alkalmasak. Azután hátat fordítani neki, kis ideig mással foglalkozni, majd pár nap múlva friss szemmel újra elővenni, és további-mogatni.

Látható, érzékelhető, hogy ebben az értelmetlen és pazarló rohanásban a műfaj erősen devalválódott.

Tehát a tervezési időt mind a megbízód, mind a magad érdekében is ki kell zsarolnod!

Beszélg kicsit a felkészülés és szakmába kerülésed éveiről, külföldi tanulmányaidról.

Érdekes volt a hetvenes évek eleje. Láttam, hogy a frissen végzett kollégák két nagy megrendelő, a Mokép és a Hanglemezgyártó Vállalat felé igazodnak. Én más irányt kerestem, egy olyan műfajt, ahol nem volt ekkora sorbanállás. Ez a kiállítás volt. Először sameszként, Kiss Lacinál, Papp Gáborral vagy a Derkovitsosok, Töreký Ferenc, Kovács Vili, Gunda Antal csapatában. Volt kiállítás bőven, szinte egész évben adott munkát, és a köztes időben kisebb megbízásokat, hirdetések, prospektusokat, naplókat terveztem. Ebben a kiállítási sameszmunkában az volt a szép, hogy nem a tiéd volt a felelősség! Részfeladatokat kaptál, és szépen lassan ellested, eltanultad azokat a technikai fogásokat, amelyeket semmilyen iskolában nem tanítanak. Megismerted a munkafolyamatokat, az idő beosztását, az anyagok sokféleségét és viselkedését, az építész és a grafikus munkamegosztását. Beletanultál a léptékbe!

Milyen szerepe van osztrák és svájci éveidnek, jól ismert precizitásodhoz?

Ausztriában illusztráltam: bécsi hangulatokat festettem, rajzoltam megrendelésre! Két galériának szállítottam, főleg a húsvéti és karácsonyi időszakban. Alig kaptam többet a paszpartuvágónál, de ez is többszöröse volt a hazai fizetési hajlandóságnak. Az élő szocializmus halódott, én

pénzt hoztam haza, ők adták a betétlapot az útlevelembe.

A munkámért kapott valuta egy bizonyos százalékát visszavásárolhattam (ezt az idősebbek még értik, mit jelentett!), tudtam anyagokat vásárolni. Soha sem csináltam teljes lelkesedéssel, mert attól féltem, hogy egyszer csak beszél valaki, hogy elvtársak ezt a nagy ki-be mászkálást abba hagyjuk! De nem így lett! Amikor bejött a világútlevél és Tatabányáig állt az autósor, ráadásul teleszemeteltük egész Burgenlandot, akkor abba hagytam. Szégyelltem magam, nem tudtam mit válaszolni kinti barátaim kérdő tekintetére!

Svájc előbb volt: 73-ban Münchenen keresztül érkeztem Zürichbe. Egy hónapos útlevéllel, 70 dollárral, ahogy akkoriban mindenki. Az ezelőtti útlevélkérelmeimet rendre elutasították! Nem kellett a precizitást tanulnom, saját igényem volt.

Svájcban tiszta, logikus gondolkodással és puritánsággal találkoztam. Német-svájc legnagyobb művészeti intézetében, az Art Institut Orell Füsslibe ajánlottak „gestallter” szerződést. Oerlikonból hazagyalogolva, a tárgyalás után már a postaládámban volt a szerződés! Az Orell Füssli-nek könyvesboltja és művészeti galériája is volt a Nüscherer Strassén, közvetlenül a Graphis Verlag mellett.

Kitűnően felszerelt műtermek, technikai háttér, kifogástalan nyomda. Az anyag olcsó, a szellemi munka értéke nagy, pont

fordítva, mint a mi megszokott akváriumunkban! Ebben az intézetben nyomják a svájci frankot és nyomták az első világháború előtt a magyar koronát is...

Kipróbáltam magam, mint egy céhlegény, de az általános értetlenség és féltés dacára jó másfél éves svájci kalandozás után – hazajöttem.

Öt évig eltiltottak a nyugati világtól! Akkoriban csak három évente folyamodhattál útlevélkérelemmel a hatósághoz, és semmi sem garantálta, hogy kiengednek harminc napra a ketrecből: levegőt szívni. Az öt év

karantén alatt végigdolgoztam a Szovjetuniót a Hungexpóval, a Hungarotexszel, a Nehézipari Minisztériummal.

Öt év elteltével az első napon az Egyesült Államokba kértem útlevelet. Még élt kint anyám nővére, és volt bennem némi meglepedettségérzés: saját pénzből tudtam meglátogatni.

Szerencsés véletlen folytán találkoztam szerveztek nekem Milton Glaserral, kitől azóta is őrzök egy betűnként a nevemre dedikált albumot. Plakátjairól lelkesedtem neki, és ő mosolyogva fogadta dicsérő szavaimat a „Ka-

rácsonyi” tevékenységéről. Megkérdezte tőlem: „fiatal kollégám, ugye nem gondolja komolyan, hogy egy harminc főt foglalkoztató műtermet plakátból fent lehet tartani? Klozetspapírokat tervezünk szupermarketteknek” – tette még hozzá.

Ez nekem akkor hihetetlennek tűnt, és nem gondoltam arra, hogy ez a világ milyen gyorsan utolér bennünket.

Tudjuk, hogy munkáidat mindig a kulturált tipográfiai ismeret és általában a betű tisztelete jellemzi. Mi a véleményed

a mai magyar sajtótermékek színvonaláról, a napi- és hetilapokról?

Vannak jól tervezett napilapjaink, és vannak pocsékok. Vannak nagyon jól tervezett kulturális heti- és havilapjaink, és vannak pocsékok. Úgy tűnik, az utóbbiak szaporodnak.

A sokszorosítóipar és technikai háttere szinte teljesen európai, a tipográfiai kultúra, a laptervezés átgondolt szerkezete hiányzik. Néha úgy tűnik, hogy a technikai lehetőségek bővülése fokozza ezt a zűrzavart.

Van a Balaton-felvidéken egy parasztházam. Inkább csak hétvégeken, lemegek. Pihenni is jobban lehet, mint a fővárosban, de itt is fokozódik a jövés-menés. Kezembe került a megújult megyei újság első példánya, melyben az első oldalon a laptulajdonos a fejlesztésekkel büszkélkedik. Mit mondjak? Sok száz milliós beruházás, és a lap rondább lett, mint volt.

Vannak szakkönyvek, vannak iskolák, lehetséges ezt a képességet tanfolyamokon tovább fejleszteni, csak úgy látszik, igény nincs. Az igényt nem lehet „beruházni”. Látod, most egy másik műfajról kérdezel, nem emblémáról, és megint oda lyukadunk ki! Tucatjával lehet kapni a külföldi klasszikus napilapokat, lehet tanulni. Ki vannak találva, tudják, hogy milyen hasábszerkezet, milyen betűtípusok és milyen betűnagyság segíti az olvasást, és tudják, hogy mi zavarja! Mi segíti egy hirdetés célba érését és mi teszi észrevehetetlenné!

Folytassam? Ez egy szakma, meg kell tanulni, és olyanokat alkalmazni, akik ezt tudják!

Kiállítások grafikai tervezése hosszú éveken át határozta meg mozgásterünket, és tudjuk jól, hogy nem plakátból és könyvborítókából, hanem kizárólag ebből tudtunk megélni. Mára a grafikus itt is kiszorul a stárból. Kivitelezőké lett a pálya. Te még csinálod?

A kiállításstervezés máig végigkísért. Persze más ma, mint amiről kérdeztél. Kitűnő építészekkel dolgoztunk együtt, kitűnő formákat adtak és funkciót a kiállításoknak, mi pedig az információt, és mondhatom, hogy körbegráfikáztuk a világot. Magyar pavilonokat, kiállításokat, Alma-Atá-

tól Lisszabonig és túl a tengeren. Persze a legtöbbet itthon. Hatalmas magyar cégeknek, amelyek azóta eltűntek. Megette őket a KGST-ből cipelt versenyhátrány, a lepusztult termelőeszköz-állomány, meg a privatizáció. Sok állandó megrendelőnk tönkrement, eltűnt. Ez az állapot ráhúzódtott a kiállítási területre is. Az építész-tervezők helyett jöttek a vállalkozók, kik állandóan egymás alá ígérgetve szereztek munkát. Rendelkeztek valamennyi agyonhasznált típusinstallációval, és bérbé adták azokat. Egyszerű standokat készítettek, ahol maguk grafikáztak, vagy a megrendelők ragasztgatták ki a nyomdatermékeiket.

A világ megint nagyon eltávolodott tőlünk szerkezetben és anyagminőségben. Összemérhetően egy kiállítási látványpanelt alkalmazó multi a magyarországi kiállítás építészeti, installációs és grafikai látványköltségét a nyugati kiállítások egyötödéért akarja elvégeztetni. Közben az anyagárák nálunk az adó- és járulékvizsnyok miatt drágábbak, mint az anyaországban, így tehát méltatlanná zsugorítja a szellemi munkák honoráriumát. Az a tapasztalatom, hogy a vizuális oktatás hiánya miatt, ma egy kétdimenziós tervrajzról nem tudja elképzelni a megbízó a saját kiállítását. Sem a térléptéket nem érzi, sem a felületméreteket. Ezért születnek – plusz munkával – a makettjeim, mert így hatékonyabban érzékeltetem a standot. Ezt régen az építészek csinálták, de ma már az építész túl drága, és csak ott alkalmazzák őket, ahol statikai kockázat van. – Még csinálom.

Az új Európába csak profi céglogóval és grafikai arculattal érdemes bemutatkozni.

Ez az a műfaj, ahol kötelezővé tenném tanult tervező bevonását, mint ahogy több más vonalon sem ártana a szigorúbb szabályozása a szakmának. Lesz-e kamara, tervezői névjegyzék, érdekvédelem, mint számos jól működő országban ez természetes?

A szomszédos Ausztriában és számos más országban csak kamarai tagsággal rendelkező kollégákkal tervezhetnek. Igaz ez a fotósokra, építészekre stb. Ha ezt megkerülik, a tervezési honorárium sokszorosára büntetik a megkerülőt. Ennek oka van. A szakmai ismereteken túl az a felelősség, ami a tervezőre hárul munkájának teljes körű ellenőrzése okán, nehogy valami hasonlatossági, vagy kifejezetten plágiumvád érje a felhasználót, mert ez nagyon drága, tönkretelhet egy céget.

A tervezőnek a „szerzőiséget” nyilatkozatban kell igazolnia. Persze erre nálunk is minden profi tervezőgrafikus művész törekszik, hiszen mindenkire kötelezően kell hasson az ICOGRADA etikai szabályozása. Olyan valami ez, mint az orvosoknál a hippokratészi eskü. Társadalmi illem, vagy más szóval etika! De egy piacon vagyunk azokkal, kiknek csak haszonszemléletük van. Egy évtized óta háborúzunk a kamara létrehozásáért! Nincs igen, és nincs nem sem! Ma Magyarországon grafikus az, aki öt év tanulás után egyetemi diplomával rendelkezik, és grafikus az is, aki elvégez egy kéthetes számítógépes szöveg- és képszerkesztői tanfolyamot. Ez a két tudás nem mérhető össze. Kilenc tervezőművészeti területen az alaptevékenység – a tervezési folyamat – azonos.

A kamarára eddig öt törvény-

tervezetet dolgoztunk ki: a mindenkori kormányok instrukciói szerint.

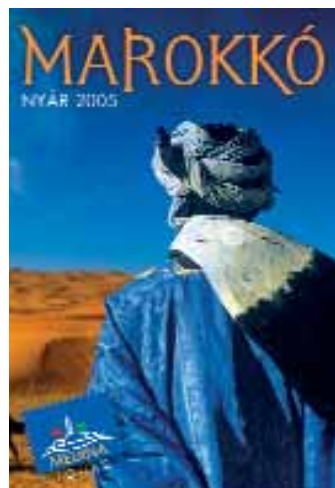
Még sincs kamara! Van egy teljesen jogos társadalmi igény, és az állam tíz év óta ellenáll, kifogásokkal késleltet! Kanadai kollégánk megkérdezte tőlünk, hogy miért tartunk ilyen államot? Ki tudja rá a választ? Miért fáj az az államnak, hogy jól képzett és nemzetközileg elismert művészek védeni akarják az érdekeiket és a munkájukkal megszerzett méltóságukat?

Kölcsönösségi helyzetbe szeretnének kerülni európai kollégáikkal! Mert állandóan és mindenkiel szemben alárendelt viszonyban vagyunk. Ki vagyunk zárva minden lehetőségől ott, ahol működnek a kamarák, és nálunk, ismerve a magyar változni nem képes cselédlelkületet: szabad a gazda!

A végére hagytam, de a legfontosabb kérdés: Látod-e még esélyét annak – mint a területen minden ízében jól ismerő és még aktív művész –, hogy a tervező-grafikus szakma újra arra a megtisztelő helyre kerüljön nálunk is, mint ahol kellene hogy legyen, vagy fogadjuk el, hogy a piac diktál, és az határozza meg helyzetünket?

Mi a véleményed, lehet még egységes szakmáról beszélni, vagy ez a fogalom egyszer és mindenkorra megszűnt, és helyette szűk, önjelölt érdekcsoportok ragadják erővel magukhoz a kezdeményezést és az anyagi támogatottságot?

Azt válaszolnám közel tizenöt év szakmai közélettel a hátam mögött, hogy ennek esélyét csak a tervezőgrafikus szakma tudja megteremteni. Ha ezt ismét fontosnak érzi és visszaszerzi a hite-

DINOCLUB

lét. Nem könnyű dolog, és ott az alapgondolat – „ember kezd a munkátmagadon...” Nema „piac-al” van a baj, hanem a piaci szereplők magatartásával. Ez a piac, amiről Te beszélsz, nem tervezőművészt keres, hanem szolgáltatót. A multi cégek egy-egy termék arculatát általában ott tervezetik meg, ahol a „piac” nagy, és a forgalom, a profit elbírja a tervezés költségeit. Mert ez nem annyi, mint itt! De a nagy piac is védi az érdekeit, és holmi olcsóság miatt nem engediki a munkát! Ezeket a terveket azután lehetőleg a legminimálisabb változtatásokkal végigverik a világon. Ma már azzal sem törődnek, hogy nem tekinthető azonos befogadónak egy mediterrán vagy egy lappföldi ember. A szlogen is angol, nem érdekes, hogy nem érted, majd megszokod! Ezekhez a minimális változtatásokhoz elég a szolgáltató. Az eszköz már azonos, a képesség meg a kapott anyagok okán nem derül ki. A gyorsaság fontosabb, mint a minőség!

Az egész ország egy massa! Az államapparátus, a vállalkozó, az ügyeskedő, a szakiparos, a fociválogatott. Ha véletlenül döntetlen, akkor már nyereségről beszélnek, csak az a fontos, hogy ne kapjunk nagy zakót és meglegyen a lóvé! Ennyi elég!

Kirándulásaink során hiába tetszik nekünk Bécs hangulata, minősége és tisztasága, azt az ott élő emberek teremtették meg maguknak. Mi meg ezt. Ha találkozunk egymással az utcán, már azt kérdezzük – köszönés helyett –, hogy van-e munkád. A bécsieknek van munkájuk! És vigyáznak rá! Hatékonyan védik magukat és az egzisztenciájukat. Ha van munkád, van biztonságod, önbecsülésed, tudsz adni, elegáns is lehetsz, ha van hozzá képessé-

ged. Ha nincs, akkor bizonytalan vagy, kapkodsz fűhöz-fához, és rávehető vagy sok mindenre. A kollégáink is keresik a biztonságos munkavégzés lehetőségét. Ki ilyen, ki olyan módon próbálkozik.

Amsterdamban ötvenezer designer él és dolgozik. A város, az állam, a vállalkozók új designgyedert építenek! A hollandoknak mindig volt eszük, mindig évtizedekkel mások előtt jártak gondolkodásban.

Mi zömében, információk és szellemi képességek híján, egy követő, másoló nép vagyunk. Mi először minden még meglévőt lezüllesztünk, kiszemetelünk, és majd harminc év múlva újra akarjuk kezdeni, valami új messziás ötleteként, amikor már az egészet túlhaladta az idő és senkit sem érdekel!

Majd kimennek a tehetséges fiatal művészeink, és ott alkalmazottként gazdagítják a holland vagy isten tudja milyen műteremtulajdonos hírnevét.

Volt már ilyen, Tótfalusi Kis Miklós antikváját is Janssonnak ismeri a világ! Szakmát tanult, de a hazajövele után sorsa is intő példa lehet mindenki számára! Vagy azt hiszed, hogy sokat változtunk a tizenhetedik század óta? Nálunk nincs szakmai szolidaritás!

A grafikus középgeneráció, amihez mi is tartozunk, igen heterogén, munkaellátottsága rapszodikus. A rendszerváltásnál szétszakadó kapcsolatok helyett nem alakultak ki újak. Fiatalok kerültek pozíciókba, akik nem is ismerik e szakma múltját és egyéniségeit.

Üdítő kivételnek számítasz, hiszen sok megbízásod van ma is. Van-e valami titka ennek?

Nincs titok! Igyekszem megérteni a feladatot. Érezni kell egy

MAGYAR NEMZETI BANK

komplex marketingfolyamatban, hogy mit várnak tőled. Egy kerék vagy a gépezetben, akkora, amekkora. Nem nagyobb és nem kisebb!

Ha együtt forogsz a többi kerékkal, és nem akarsz gyorsítani vagy lassítani, vagy ellentétesen forogni, minden rendben van. A dolog valahol pénzről szól, ezért feszes a rendszer, feszes az időlehetőség, és figyelik a munkád szervezettségét és megbízhatóságát.

Egy grafikai műteremnek, mint az enyém, nem kell a multi ügynökségekkel versenyeznie. Másra vállalkozik. Arra vállalkozik, amivel egy nagy ügynökség nem bíbelődik. Tervez! Az ügynökségek a médiából élnek, mi nem foglalkozunk a médiával. Az ügynökség meg nem tud tervezésből megélni!

Nem pályázok! Van munkánk, állandó megbízókkal dolgozunk, és a megrendelői körünk csak nagyon mérsékelten változik. Sok pályázatot szerveztem: nem jó a tapasztalatom. Sok szakértői véleményt írtam, és védtem szakvéleményemmel kollégákat bírósági pereikben. Nem pályázok! Azelőtt voltak szakmai zsűriek, és korrekt véleményeket adtak. Ma ezeket hivatalbéli mindentudók

helyettesítik, és ha bizonytalanok, akkor eredménytelennek nyilvánítják a pályázatot. Tehetik, mert nincsen konzekvenciája, hiszen legtöbbször ingyen dolgoztatnak profi szakembereket, mint a rabszolgákat. Itt munka reményében a nyakunkba varrják a prezentációs költségeket is! Még fizetett meghívásos pályázaton sem veszek részt, mert az a véleményem, hogy akik ezeket a pályázatokat elbírálják, egyre alkalmatlanabbak a döntéshozatalra. Ismétlem: felelőtlenül és következmények nélkül! Az utóbbi években egy értelmezhető pályázati kiírást sem olvastam, és a segítő szándékot is valami elképesztő magabiztossággal utasítják el.

Mi korrekt partnereknek, korrekt munkát végzünk. Túldolgozva a honoráriumot. Működik a „társadalmi illem”! A véleményem, hogy ha évek alatt meggyőződtek a képességedről, a munkabírá sodról, akkor kialakul egy partneri, bizalmi viszony, és ez messze több eredményt hoz a megrendelőnek is.

Remélem, hogy megfordulnak egyszer a dolgok, és nagyobb lesz a tisztességes munka értéke!

Dolgozzunk rajta mindannyian!

